

סין והנורמליזציה

גליה לביא*

בשנים האחרונות הרחיבה סין את מעורבותה במזרח התיכון, אך למרות שנראה כי בייג'ינג מספקת תמיכה בלתי מסויגת לאיראן, מדינות המפרץ חשובות לה לאין שיעור ויחסיה איתן מאפילים על קשריה עם טהראן. סין הידקה את קשריה עם מדינות המפרץ בתחומים כלכליים מסורתיים – נפט ותשתיות – וגם בתחומים טכנולוגיים מתקדמים כמו בינה מלאכותית וחלל. כדי לסבר את האוזן, סך ההשקעות של חברות סיניות באיראן בין 2018 ל-2022 עמד על פחות ממיליארד דולר בשנה, בעוד שסך השקעותיהן בערב הסעודית בשנת 2022 בלבד עמד על שלושה מיליארד דולר, ובאיחוד האמירויות על 12 מיליארד דולר. גם היצוא הסיני למדינות אלו משקף את החשיבות שסין רואה ביחסיה איתן. בשנת 2023 עמד היצוא מסין לאיראן על כ-10 מיליארד דולר – סכום נמוך במידה משמעותית מהשיא של כ-25 מיליארד בשנת 2014, ובייחוד בהשוואה ליצוא בסך 43 מיליארד דולר ו-55 מיליארד דולר לערב הסעודית ולאיחוד האמירויות, בהתאמה. נוסף על קשרי הכלכלה המתהדקים של סין עם מדינות המזרח התיכון, ובעיקר עם מדינות המפרץ, בשנים האחרונות סין משתעשעת ברעיון למתג את עצמה כ"מתווכת" בסכסוכים באזור, לאחר שלקחה חלק במאסר 2023 בשלב האחרון של חידוש היחסים הדיפלומטיים בין איראן לערב הסעודית. במסגרת זו היא קיימה מספר פורומים לדיאלוג בין צדדים יריבים, דוגמת ניסיון כושל ב-2017 להגיע להפסקת אש עם החות'ים בתימן, ושיחות הפיוס בין הפלגים הפלסטיניים ביולי 2024. כמו כן, מ-2021 יזמה סין מספר סבבי "שיחות שלום" בין גורמים לא-רשמיים מישראל לגורמים פלסטיניים. יודגש כי למרות הקשרים הביטורליים הגוברים של סין עם מדינות האזור, מדיניותה במזרח התיכון מגובשת דרך הפריזמה של יחסי בייג'ינג-וושינגטון. סין מעוניינת להציג את עצמה כאלטרנטיבה למה שהיא רואה כהגמוניה אמריקאית, המחרחרת מלחמה ומערערת את השלום והיציבות במזרח התיכון. בין היתר סין פונה למדינות הדרום הגלובלי, שהיא רואה עצמה כמנהיגתן, וממתגת עצמה כגורם שמציג דרך אחרת של פיוס, שלום והידברות – כביכול ללא התערבות בעניינים פנימיים של מדינות ובלי לבקרן בנושאים דוגמת זכויות אדם – דרך שנתפסת בחיוב אצל מנהיגי מדינות המפרץ. כך היא מבקשת לחזק את מעמדה על חשבון ארצות הברית, אם כי אינה מעוניינת להחליפה כ"שוטר" האזורי.

* גליה לביא – חוקרת, המכון למחקרי ביטחון לאומי

ה'הסכמי אברהם' שנחתמו ב־2020 הפתיעו את בייג'ינג, ותגובתה להם הייתה מעורפלת וכללית. מצד אחד, מדובר בניצחון אמריקאי שמחזק את מעמדה של ארצות הברית באזור ומקשה על סין את המשך פעילותה בו. מצד שני, ההסכמים מקדמים יציבות אזורית שחיונית לעשייה הכלכלית שסין נהנית ממנה. לפיכך בבייג'ינג בחרו לא לצאת בהצהרות תמיכה ברורות בהסכמי אברהם, וההתבטאויות של פקידים סינים שיקפו תמיכה כללית בכל הסכם האמור להביא להפגת מתחים. בהקשר זה נשאלת השאלה מה תהיה עמדתה של סין כלפי תהליך הנורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית, וכיצד היא תגיב בנושא.

עד מועד כתיבת שורות אלה לא נמצאה כל התבטאות רשמית של סין בנושא הנורמליזציה הישראלית-סעודית. עם זאת, בקרב חוקרים סינים רווחת הערכה שסין תתמוך בתהליך, גם אם לא פומבית. מוערך בין היתר כי קיימת אפשרות שבייג'ינג תימנע בהצבעה רלוונטית באו"ם, וכך תביע הסכמה שבשתיקה למהלך. עם זאת חשוב להזכיר את יוזמת סין לביטחון גלובלי (Global Security Initiative, GSI) – שבדומה ליוזמות סיניות אחרות מנוסחת בקווים כלליים ומעורפלים, המאפשרים עם הזמן יציקת תוכן שמתאים להנהגה הסינית. כך למשל יוזמות התיווך של סין, דוגמת ההסכם שנחתם בין איראן לערב הסעודית, הפכו לחלק מהיוזמה הזו. במידה מסוימת ניתן לראות ביוזמת הביטחון הגלובלי מתחרה או אלטרנטיבה ליוזמות אמריקאיות לפיוס במזרח התיכון, לפחות מנקודת המבט הסינית.

הסכם נורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית אמור לשרת את הצורך של סין ביציבות אזורית וכביכול תואם את עקרונותיה המוצהרים, המעודדים שלום באמצעות דיאלוג. באופן תאורטי ההסכם צפוי לאפשר לסין להדק את קשריה עם ערב הסעודית וישראל כאחת ולהגביר את היציבות באזור – מה שייטיב עם האינטרסים הכלכליים של סין במזרח התיכון. מצד שני, בייג'ינג ערה מאוד לעובדה שהשפעתה הגוברת של ארצות הברית על שתי המדינות הללו תגביל את יכולתה של סין להשפיע עליהן, לפחות בתחומים מסוימים. לאחרונה הצליחה ארצות הברית להגביל במקצת את שיתופי הפעולה הכלכליים של סין עם מדינות המזרח התיכון. למשל, בשנה האחרונה נאלצה החברה האמירטית G42 לוותר על קשריה עם חברות סיניות כדי לשתף פעולה עם חברת מיקרוסופט האמריקאית. כמו כן, ריאה הביעה נכונות לצמצם ולהגביל את קשריה עם סין במסגרת הסכם הגנה עם ארצות הברית, שושינגטון כורכת אותו בנורמליזציה עם ישראל. זאת ועוד, יחסי ישראל-סין נמצאים בשפל עמוק בעקבות תמיכתה, הרטרית לפחות, של בייג'ינג בחמאס, באיראן ובחות'ים. מכאן שבפועל, הסכם נורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית צפוי דווקא להרחיק את שתי המדינות עוד יותר מסין ולקרן לארצות הברית. כדי לפצות על הריחוק הזה תיאלץ סין

להדק את קשריה עם מדינות אחרות במפרץ ואולי אף עם איראן, למרות שבייג'ינג כנראה אינה מעוניינת בכך.

לפיכך, למרות יתרונותיה לאינטרסים הכלכליים של סין במזרח התיכון, נורמליזציה בהובלת ארצות הברית תיתפס בקרב מקבלי ההחלטות והציבור בסין כהישג ליריבתה העיקרית ותחייב קידום נרטיב שימצבה כשחקנית רלוונטית, כפי שנעשה סביב הסכם איראן-ערב הסעודית שבייג'ינג אירחה את סיכומו. נרטיב כזה יכול לעשות שימוש בטיעון שהסכם הנורמליזציה כולל פתרון, כזה או אחר, לסוגיה הפלסטינית, שסין הייתה קולנית מאוד לגביה על רקע המלחמה ברצועת עזה. במקרה כזה בייג'ינג תוכל להסביר את עמדתה כתמיכה בפתרון הסכסוך המרכזי באזור וכחתיירה לצדק ולשלום. לישראל אין שום עניין בשילוב סין בדיונים על פתרון עתידי עם הפלסטינים, אך ייתכן שקיימת אפשרות לרתום את סין לתמוך בתהליך הנורמליזציה, וזאת בשתי דרכים: ראשית, אם יובטח לבייג'ינג רווח כלשהו לאחר סיום התהליך, בדמות שיתופי פעולה כלכליים – בעיקר עם ערב הסעודית וגם עם ישראל. שיתופי פעולה אלו יצמצמו את מידת ההתרחקות של ישראל וערב הסעודית מסין ויאפשרו את המשך קשריהן עימה. שנית, בתיאום עם ארצות הברית ניתן לעודד השתתפות סינית בפיתוח תשתיות לקידום הכלכלה הפלסטינית ב"יום שאחרי" המלחמה ברצועת עזה. סין תוכל לקשור מעורבות זו ליוזמות גלובליות אחרות שלה, כמו יוזמת החגורה והדרך או יוזמת הפיתוח הגלובלי.

מנגד, חלופה של הסכם בין ארצות הברית לערב הסעודית בלבד, בלי נורמליזציה ישראלית-סעודית, צפויה להיתקל בהתנגדות סינית. ראשית, הותרת הנושא הפלסטיני מחוץ להסכם לא תיתפס כחיובית בהיבט המחויבות הסינית לנושא, שמוגדר על ידה כבעיית הליבה במזרח התיכון. שנית, משמעות הסכם כזה היא התקרבות בין וושינגטון לריאד על חשבון היבטים מסוימים ביחסי ערב הסעודית-סין, בפרט בתחום האנרגיה הגרעינית. סין מרבה לגנות גושים ומחנות ביטחוניים כ"חשיבה של מלחמה קרה", וסביר להניח שתתייחס כך גם להסכם אמריקאי-סעודי. אומנם סין אינה צפויה לשבש בפועל התקרבות בילטרלית זו, אולם סביר להניח שהיא תתמוך במאמצי איראן לשבשה, גם אם בשתיקה בלבד. בייג'ינג גם צפויה לצאת בהצהרות נחרצות באו"ם ומחוצה לו נגד הפתרון, שאינו נותן מענה לסוגיה שנמצאת בראייתה בליבת הבעיות של המזרח התיכון, הלוא היא הסוגיה הפלסטינית.